

УДК [32:398.2]:811.112.2'27

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2023-94-8>

ПОЛІТИЧНИЙ АНЕКДОТ У МОВНІЙ КАРТИНІ НІМЕЦЬКОМОВНОГО СВІТУ

Гамор Марта Анатоліївна,
*аспірантка кафедри німецької філології
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
mymarta@ukr.net
orcid.org/0000-0003-4347-820X*

Мета. Статтю присвячено вивченню лінгвокультурної специфіки політичного анекдоту у Мовній картині німецькомовного світу. Метою статті є дослідження впливу політичного анекдоту на динаміку формування Мовної картини світу та її взаємодії з елементами Культурної картини світу задля репрезентації результатів політичної діяльності в межах цільової лінгвокультури.

Методи. З метою отримання вірогідних результатів дослідження застосовано традиційні методи лінгвістичних досліджень, зокрема: *компонентний* з метою експлікації культурного компонента значення у політичному анекдоті та *описовий* задля виявлення національно-специфічних елементів у політичному анекдоті. *Етнолінгвістичний метод* застосовано для окреслення ціннісних орієнтирів та стереотипних образів у формуванні комічного світу цільової лінгвокультури. З метою вивчення комунікативних (діалогічних або монологічних) інтенцій мовних особистостей, які безпосередньо створюють дискурсивний продукт, застосовано дискурс-типологічний аналіз та інтент-аналіз.

Результати. У Мовній картині світу збережено фонові знання, індивідуальний та колективний досвід та ментальний образ лінгвокультури. Мовна картина світу розвивається лише у взаємодії з елементами Культурної картини світу. Політичний анекдот як елемент Мовної та Культурної картин світу формує у свідомості представників німецької лінгвокультури уявлення про моделі політичного світу (партії, членство у партіях, джерела фінансування громад, ідеологічні смисли, політичні постаті) та мовні засоби їх вербалізації (найвища ступінь порівняння прикметників, мовна гра слів, синтаксичні конструкції, вживання символів, реалій та фразеологічних одиниць, географічних найменувань).

Висновки. У Мовній картині німецькомовного світу політичний анекдот є дискурсивним утворенням з проявом комічного ефекту та наявним пуантом. Політичний анекдот у німецькомовному просторі накопичує та передає національні, національно-специфічні та міжкультурними риси політичного простору цільової лінгвокультури задля формування національного ідентичного менталітету.

Ключові слова: лінгвокультура, мовна особистість, комічний ефект, універсальні теми, культурний компонент.

POLITICAL ANECDOTE IN THE LINGUISTIC PICTURE OF THE GERMAN-SPEAKING WORLD

Hamor Marta Anatoliivna,
*Postgraduate Student
at the Department of German Philology
Lesya Ukrainka Volyn National University
mymarta@ukr.net
orcid.org/0000-0003-4347-820X*

The aims. The article is devoted to the study of the linguistic and cultural specificity of the political anecdote in the World Language Picture of the German-speaking world. The aim of the article is to study the influence of political anecdote on the dynamics of the Linguistic Worldview formation and its interaction with the elements of the Cultural Worldview in order to represent the results of political activity within the target linguacultural.

Methods. In order to obtain reliable results of the study, traditional methods of linguistic research have been applied, in particular: component analysis to explicate the cultural component of meaning in a political joke and descriptive analysis to identify nationally specific elements in a political joke. The ethnolinguistic method is used to outline the value orientations and stereotypical images in the formation of the comic world of the target linguistic culture. In order to study the communicative (dialogic or monologic) intentions of linguistic personalities, which directly create a discursive product, discourse-typological analysis and content analysis are applied.

Results. The Linguistic Worldview preserves background knowledge, individual and collective experience, and the mental image of a linguistic culture. The Linguistic Worldview develops only in interaction with elements of the Cultural Worldview. A political anecdote as an element of the Linguistic and Cultural Worldviews forms in the minds of representatives of the German linguistic culture the idea of models of the political world (parties, party membership, sources of community funding, ideological meanings, political figures) and linguistic means of their verbalisation (the highest degree of adjectival comparison, linguistic wordplay, syntactic constructions, use of symbols, realities and phraseological units, geographical names).

Conclusions. In the linguistic picture of the German-speaking world, the political anecdote is a discursive formation with a comic effect and an existing point. Political anecdote in the German-speaking space accumulates and transmits national, national-specific and intercultural features of the political space of the target linguoculture in order to form a national identity mentality.

Key words: linguacultural, linguistic personality, comic effect, universal themes, culture-specific topics, cultural component.

1. Вступ

Вивчення лінгвокультурної специфіки політичного анекдоту та його ролі у формуванні Мовної картини світу сучасної німецької мови полягає у потребі аналізу механізмів формування політичного досвіду та його впливу на сміхову культуру цільової лінгвокультури.

Дослідження спрямовано на виявлення та фіксацію ціннісних орієнтирів німецької лінгвокультури, його стереотипних образів та ментальних уявлень, що й підкреслює новизну та актуальність дослідження. Результати дослідження слугуватимуть передумовами для формування засад для транскультурної комунікації. Особлива увага приділена аналізу формування культурного компонента значення у складі політичного анекдоту сучасної німецької мови. Об'єктом цього дослідження є політичні німецькомовні анекдоти. Предметом розвідки є лінгвокультурні механізми формування культурних елементів Мовної картини світу німецької лінгвокультури. Метою статті є дослідження впливу політичного анекдоту на динаміку формування Мовної картини світу та її взаємодії з елементами Культурної картини світу задля репрезентації результатів політичної діяльності в межах цільової лінгвокультури. Для досягнення мети передбачено вирішення таких завдань: здійснити вибірку політичних німецькомовних анекдотів з інтернет-джерел, дослідити вплив політичних анекдотів на формування Мовної та Культурної картин світу у транскультурному просторі.

2. Мовна картина світу у науковій парадигмі знань

У лінгвістичних студіях Мовну картину світу досліджували з позиції лінгвокультурологічних, лінгвоконцептуальних та лінгвокомунікативних вчень. Мовну картину світу тлумачать як «результат обробки інформації про середовище й людину. Як глобальний образ, вона являє собою основу світобачення, світовідчуття й реалізується в різноманітних формах людської поведінки, до яких належить і людська мова» (Живицька, 2010: 20). Вона сприймається як «система взаємопов'язаних мовних одиниць, що відбиває об'єктивний стан речей довкілля і внутрішнього світу людини. Якщо концептуальна картина світу існує у вигляді концептів, що утворюють концептосферу, то мовна картина світу існує у вигляді значень мовних знаків, які утворюють сукупний семантичний простір мови» (Хрещена, 2012). Мовна картина світу суттєво впливає на хід думок носія мови і його світогляд, відіграє вагомую роль у процесі мислення. Вона є одночасно і засобом пізнання дійсності, і результатом когнітивної діяльності носіїв певної мови (Середницька, 2016: 69–70).

Студіюванню політичного анекдоту присвячували праці вітчизняні (Зубач, 2022; Тараненко, 2016) та зарубіжні (Аттардо, 2003; Баузіґер, 1987, Фрейд, 1991) дослідники, які тлумачили політичний анекдот як коротке дотепне, влучне комічне оповідання з наявним пуантом.

3. Методологія дослідження

Із метою отримання вірогідних результатів дослідження застосовано традиційні методи лінгвістичних досліджень, зокрема: компонентний з метою експлікації культурного компонента значення у політичному анекдоті та описовий задля виявлення національно-специфічних елементів у політичному анекдоті. Етнолінгвістичний метод застосовано для окреслення ціннісних орієнтирів та стереотипних образів у формуванні комічного світу цільової лінгвокультури. З метою вивчення комунікативних (діалогічних або монологічних) інтенцій мовних особистостей, які безпосередньо створюють дискурсивний продукт для Мовної та Культурної картин світ, застосовано дискурс-типологічний аналіз та інтент-аналіз.

Матеріалом дослідження слугували політичні анекдоти, відібрані методом суцільної вибірки з інтернет-джерел, які відображають та фіксують лінгвокультурну специфіку сприйняття політичної реальності та політичного досвіду у діахронно-синхронному просторі цільової лінгвокультури.

4. Результати дослідження

Специфіка становлення лінгвокультури полягає у збереженні та інтерпретації фонових знань, які формують індивідуальний та колективний досвід, свідомість та ментальний світ, що відображено у Мовній картині світу цільової лінгвокультури.

4.1. Експлікація комічного ефекту

Мовна картина світу розвивається лише у взаємодії з елементами Культурної картини світу. Результатом взаємодії є створення передумов для формування фонових знань цільової лінгвокультури задля відображення національно-специфічних рис лінгвокультурного простору:

Auf dem Brocken

Honecker steht auf dem Brocken und schaut ins Land. Was sieht er? Elend und Sorge (DDR-Witze, 2021).

Експлікація комічного ефекту може бути викликана лише за умови наявних фонових знань щодо географічних об'єктів в Німеччині: Місто Еленд розташоване в горах Гарц (Hochharz) у природному парку Гарц/Саксонія-Ангальт, неподалік від національного парку Гарц (Elend (Harz), n. d.) та поселення Зорге, яке знаходиться в окрузі Гарц, Саксонія-Ангальт. За словами ономастика Карлхайнца Хенгста, термін «Sorge», який використовується в інших регіонах Центральної Німеччини як топонім, вказує на неспокійні умови, які панували на час заснування місця. З іншого боку, в самому селі поширена думка, що назва Зорге походить від середньовірногонімецького слова Zarge (кордон). У середньовіччі та з XVI століття кордони різних домініонів проходили вздовж кордонів Зорге. На захід від села сполучна дорога відгалужується через будиночок лісника Вітфельда до Еленду (Sorge (Harz), n. d.). За умови відсутності фонових знань комічний ефект не зникає, лише посилюється за рахунок актуалізації денотативного значення елементів анекдоту, які, з одного боку, можуть посилювати сприйняття неспроможності політика, або, з іншого – неадекватності політика.

4.2. Уявлення про моделі політичного світу та його відображення мовними та культурними засобами

Політичний анекдот формує у свідомості представників німецької лінгвокультури уявлення про моделі політичного світу та його відображення мовними та культурними засобами:

In der Partei

Wie war das mit Intelligenz, Ehrlichkeit und Mitgliedschaft in der SED? War man intelligent und Mitglied der Partei, dann war man nicht ehrlich. War man ehrlich und Mitglied der Partei, dann war man nicht intelligent. Wer aber ehrlich und intelligent war, der war nicht in der SED (DDR-Witze, 2021).

Специфіка формування комічного ефекту досліджуваного політичного анекдоту простежується, з одного боку, через мовну гру слів з акцентом на приналежність елементів анекдоту до певної частини мови, де прикметник, на нашу думку, частково вказує на зневажливу позицію комуніканта *Intelligenz* → *(nicht) intelligent*, *Ehrlichkeit* → *(nicht) ehrlich*, з іншого боку, посилення комічного ефекту фіксується крізь синтаксичні конструкції *war man ...*, *dann war man* і також *wer aber ... war*; *der war nicht...* Примітним, зокрема, є ознака часового простору в композиції анекдоту, де розкривається історичне підґрунтя формування політичного досвіду німецькомовної особистості крізь призму несприйняття та недовіри представникам Соціалістичної єдиної партії Німеччини (нім. *Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, SED*), яка була правлячою марксистсько-леніністською політичною партією, створеної у 1946 році в радянській окупаційній зоні Східної Німеччини внаслідок об'єднання комуністичної (КПН) та соціал-демократичної партій Німеччини (*Die standhafte «Insel im roten Meer»*, n. d.).

4.3. Передумови формування політичного досвіду

Політична діяльність або політичний досвід народу репрезентовано у політичному анекдоті, де відображається ставлення мовної особистості до політичної реальності у синхронному та діахронному зрізах:

Auf der Autobahn

Ein Trabi auf der Autobahn, davor ein Mercedes. Auf einmal fährt der Mercedes rechts und dann links, überschlägt sich und rollt die Böschung runter. Der Trabifahrer hält an und sieht, wie der Wessi aus dem Mercedes raushängt, wahrscheinlich ohnmächtig. Das Westgeld liegt verstreut um ihn herum. Der Trabifahrer schaut links und rechts, sieht aber niemanden. Er will nach dem Geld greifen und just in diesen Augenblick klopft ihm jemand auf die Schulter. Er schaut sich um, da stand der Förster hinter ihm und sagt: «Mein lieber Freund, wenn du Westgeld brauchst, musste dir selber einen schießen» (DDR-Witze, 2021).

Окреслена ситуативність в анекдоті імпліцитно показує розбіжності між Східною та Західною Німеччиною (трабант – мерседес), про стереотипне уявлення жителів НДР, про багатих західних сусідів. Влучним є й навмисне використання піднесеного або й жартівливого прислівника *just* з метою посилення пуанту та саркастичного забарвлення комічного комплексу з політичним профілюванням.

4.4. Передумови формування політичного образу

У політичному анекдоті розкривається політичний образ мислення та парадигма усвідомлення політичного досвіду, що? зокрема, може імплікувати ідеологічні смисли:

Nenne eine Insel im roten Meer! Ost-Berlin (DDR-Witze, 2021).

Посилення культурного компонента фіксується крізь символічне використання прикметника *rot*, який у німецькій Мовній та Культурній картинах світу є символом крові, революції, комуністичного режиму, радянської влади. Символічне значення кохання нівелюється у цьому виразі через наявну реалію *Ost-Berlin*. У статі *Непохитний «острів у Червоному морі»* йдеться про намагання радянського диктатора Сталіна окупувати частину Західного Берліну (*Die standhafte «Insel im roten Meer»*, n. d.), що підтверджує ідеологічне забарвлення політичного анекдоту з метою збереження політичного досвіду.

У Мовній картині світу політичний німецькомовний анекдот може репрезентувати такі ознаки розуміння політичної дійсності, які іронізують сприйняття східнонімецької реальності з її політичним репрезентантом Хонекером (який стає постійний героєм НДР-жартів):

Erich Honecker möchte unbedingt wissen, wer die Witze über ihn erfindet! Da ruft er den Erich Mielke an, dieser schickt seine Ermittler aus und man findet einen uralten Mann im hintersten Erzgebirge, der die Witze tatsächlich erfindet. Angstschlatternd steht nun dieser vor Erich Honecker. Honecker bittet ihn zu Kaffee und Kuchen, zu einem vertrauensvollen Gespräch. «Wie kommen Sie denn dazu, mich als Witzinhalt zu nehmen?» «Ganz einfach, Genosse Honecker, mein Großvater

erfand die Witze über Kaiser Wilhelm, mein Vater die über Adolf Hitler und ich eben über Sie!» «Na guter Mann, das geht doch nicht – man kann doch keine Witze machen über ein Staatsoberhaupt, welches von seinem Volk geliebt, geachtet und geehrt ist?» «Halt, schreit der alte Mann verzweifelt auf, «da gibt es einen Trittbrettfahrer, denn der ist nicht von mir!» (DDR-Witze, 2021).

Елементи Мовної та Культурної картин світу категоризуються завдяки лінгвокультурній специфіці політичного анекдоту крізь позначення географічної місцевості та вживання найвищої ступені порівняння (*im hintersten Erzgebirge*), залучення фразеологічних одиниць (*bittet ihn zu Kaffee und Kuchen*), експлікацію метафоро-метонімічної паралелі (*mich als Witzinhalt zu nehmen*), парадигматичне репрезентацію історичних постатей та ставлення поколінь до них (*Großvater → über Kaiser Wilhelm, Vater → über Adolf Hitler, ich → über Honecker*).

5. Висновки

Мовна картина світу розвивається лише у взаємодії з елементами Культурної картини світу. Політичний анекдот – це не тільки елемент Мовної та Культурної картин світу, а й дискурсивне утворення з наявним пуантом. Саме він формує уявлення про моделі політичного світу. У згаданих вище політичних анекдотах використані мовні засоби їх вербалізації (найвища ступінь порівняння прикметників, мовна гра слів, синтаксичні конструкції, вживання символів, реалій та фразеологічних одиниць, географічних найменувань). У Мовній картині світу політичний німецькомовний анекдот накопичує та передає національні, національно-специфічні та міжкультурні риси політичного простору цільової лінгвокультури задля формування національного ідентичного менталітету.

Література:

1. Вапіров С.Ю. Анекдот як об'єкт філологічного вивчення. *Нова філологія*. № 39. 2010. С. 37–42.
2. Живіцька І.А. Мовна картина світу як відображення реальності. *Філологічні студії*. 2010. № 4. С. 20–25.
3. Зубач О.А. Комунікативно-прагматична специфіка сучасного німецького анекдоту. *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries : Scientific monograph*. Vol. 1. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. P. 575–605. doi: 10.30525/978-9934-26-196-1-22 (дата звернення: 10.04.2023).
4. Середницька А.Я. Відмінності між мовною і концептуальною картинами світу з погляду сучасного мовознавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2016. № 21. Т. 1. С. 69–71.
5. Тараненко Л.І. Просодичні засоби актуалізації англійських фольклорних текстів малої форми : дис. ... д-ра. ф. наук : 10.02.04. Київ, 2016. 661 с.
6. Хрищена О. Поняття мовної та концептуальної картин світу у науці про мову. URL: <https://naub.ua.edu.ua/2012/ponyattya-movnoji-ta-kontseptualnojikartyn-svitu-u-nautsi-pro-movu/> (дата звернення: 19.02.2023).
7. Attardo S. Introduction: the pragmatics of humor. *Journal of Pragmatics*. 2003. Vol. 35(9). P. 1287–1294. doi: 10.1016/S0378-2166(02)00178-9 (дата звернення: 05.10.2022).
8. Bausinger H. Ironisch – witzige Elemente in der heutigen Alltagskommunikation. *Jahrbuch für int. Germanistik*. 1987. Vol. 19(2). S. 58–74.
9. Freud Z. Jokes and their Relation to the Unconscious. London : Penguin Books, 1991. 239 p.
10. DDR-Witze. Edition XXL. GmbH ; Length. 2021. 174 p.
11. Elend (Harz). URL: [https://de.wikipedia.org/wiki/Elend_\(Harz\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Elend_(Harz)) (дата звернення: 10.04.2023).
12. Sorge (Harz). URL: [https://de.wikipedia.org/wiki/Sorge_\(Harz\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Sorge_(Harz)) (дата звернення: 10.04.2023).
13. Die standhafte „Insel im roten Meer”. URL: <https://www.zeitzeugenbuero.de/fileadmin/zzp/Luftbruecke.pdf> (дата звернення: 10.04.2023).

References:

1. Vapirov S.Yu. (2010). Anekdot yak ob'iekt filolohichnoho vuvchennia – [An anecdote as an object of philological study]. *Nova filolohiia*. № 39. P. 37–42. [in Ukrainian]
2. Zhyvitska I.A. (2010). Movna kartyna svitu yak vidobrazhennia realnosti – [Language picture of the world as a reflection of reality]. *Filolohichni studii*. № 4. P. 20–25. [in Ukrainian]

3. Zubach O.A. (2022). Komunikatyvno-prahmatychna spetsyfika suchasnoho nimetskoho anekdotu – [Communicative-pragmatic specificity of the modern German anecdote]. *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries* : Scientific monograph. Vol. 1. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”. P. 575–605. doi: 10.30525/978-9934-26-196-1-22 [in Ukrainian]
4. Serednytska A.Ya. (2016). Vidminnosti mizh movnoiu i kontseptualnoiu kartynamy svitu z pohliadu suchasnoho movoznavstva – [Differences between linguistic and conceptual pictures of the world from the point of view of modern linguistics.]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya “Filolohiia”*. Vol 21. Is. 1. P. 69–71. [in Ukrainian]
5. Taranenko L.I. (2016). Prosodychni zasoby aktualizatsii anhliiskykh folklornykh tekstiv maloi formy : dys. ... d-ra. f. nauk : 10.02.04 – [Prosodic means of updating English folklore texts of small form]. Kyiv. 661 p. [in Ukrainian]
6. Khryshchena O. (2012). Poniattia movnoi ta kontseptualnoi kartyn svitu u nautsi pro movu – [Concept of linguistic and conceptual world pictures in the science of language]. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2012/ponyattya-movnoji-ta-kontseptualnojikartyn-svitu-u-nautsi-pro-movu/> [in Ukrainian] (accessed 19.02.2023)
7. Attardo S. (2003). Introduction: the pragmatics of humor – [Introduction: the pragmatics of humor]. *Journal of Pragmatics*. Vol. 35(9). P. 1287–1294. doi: 10.1016/S0378-2166(02)00178-9 (accessed 05.10.2022) [in English]
8. Bausinger H. (1987). Ironisch – witzige Elemente in der heutigen Alltagskommunikation – [Ironic – funny elements in today’s everyday communication]. *Jahrbuch für int. Germanistik*. Vol. 19(2). P. 58–74. [in German]
9. Freud Z. (1991). Jokes and their Relation to the Unconscious – [Jokes and their Relation to the Unconscious]. London : Penguin Books. 239 p. [in English]
10. DDR-Witze. (2021). – [GDR jokes]. Edition XXL. GmbH ; Length, 174 p. [in German]
11. Elend (Harz). URL: [https://de.wikipedia.org/wiki/Elend_\(Harz\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Elend_(Harz)) [in German] (accessed 10.04.2023)
12. Sorge (Harz). URL: [https://de.wikipedia.org/wiki/Sorge_\(Harz\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Sorge_(Harz)). [in German] (accessed 10.04.2023)
13. Die standhafte „Insel im roten Meer“. URL: <https://www.zeitzeugenbuero.de/fileadmin/zzp/Luftbruecke.pdf> [in German] (accessed 10.04.2023)

Стаття надійшла до редакції 26.08.2023
The article was received 26 August 2023